

practical measures to support civil society as a means of socializing the state and protecting the rights and freedoms of citizens.

In spite of the considerable amount of researchers' work, however, issues of the formation of effective organizations of civil society institutions, their role and place in the processes of democratic state formation remain unexplored. Underestimation of the importance of various types of independent, non-governmental, voluntary organizations and movements that constitute the institutional "backbone" of democracy, impedes the creation of effective mechanisms for the formation of a responsible people before the authorities.

The importance and role of civil society institutions in the mechanism of human rights activities, which additionally serve as elements of guaranteeing the observance, protection and restoration of human and civil rights and freedoms in Ukraine, was specified in advance. Therefore, there is no doubt about the importance of the theoretical study of the activities of public associations as subjects of human rights activities.

Keywords: human rights organizations, constitutional human rights activists, protection of human and civil rights and freedoms, civil society, human rights activities, legal regulation.

УДК 340.1

О. Л. ЛЬВОВА

БІБЛІЙНІ ВИТОКИ ПРАВА У СВІТЛІ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ ЙОГО РОЗВИТКУ

Досліджуються старозавітні витоки права, зокрема, Декалог, і їх відображення в сучасному законодавстві. Визначається таке явище, як ано-

© ЛЬВОВА Олена Леонідівна – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України

малія в праві, яка виступає негативною тенденцією в розвитку природного права і української традиції. До таких аномалій автор відносить право на аборти, евтаназію, деякі права представників сексуальних меншин тощо.

Як висновок підкреслюється, що в сучасному світі відбувається постійне протистояння різних ціннісно-правових систем: з одного боку – це ідея природного права з християнськими цінностями в їх основі, з іншого – ідея необмеженої свободи людини, спрямована на легалізацію «нових прав» людини, які виходять за межі природних і невідчужуваних прав.

Ключові слова: декалог, право, аномалія права, права людини, християнські цінності.

Львова Е.Л. Библейские истоки права в свете современных тенденций его развития

Исследуются ветхозаветные истоки права, в частности, Декалог, и их отражения в современном законодательстве. Определяется такое явление, как аномалия в праве, которая выступает негативной тенденцией в развитии естественного права и христианской традиции. К таким аномалиям автор относит право на аборты, эвтаназию, некоторые права представителей сексуальных меньшинств и пр.

Как вывод подчёркивается, что в современном мире происходит постоянное противостояние различных ценностно-правовых систем: с одной стороны – это идея естественного права с христианскими ценностями в основании, с другой – идея неограниченной свободы человека, направленная на легализацию «новых прав» человека, которые выходят за пределы естественных и неотчуждаемых прав.

Ключевые слова: декалог, право, аномалия права, права человека, христианские ценности.

Lvova Olena. Biblical sources of law in the light of current trends in its development

The article examines the Old Testament sources of law, in particular, the Decalogue, and their reflections in modern legislation. In the context of this, a phenomenon is defined as an anomaly in law, which is a negative trend in the

development of natural law and the Christian tradition. To these anomalies, the author refers the right to abortion, euthanasia, some rights of representatives of sexual minorities, etc.

As a conclusion, it is emphasized that in the modern world there is a constant confrontation of various value-legal systems: on the one hand it is the idea of natural law with Christian values in their basis, on the other - the idea of unlimited human freedom aimed at legalizing the "new rights" of a person who Go beyond the limits of natural and inalienable rights.

Keywords: *decatalogue, law, anomaly of law, human rights, christian values.*

Питання біблійних джерел права в сучасному суспільстві є надзвичайно важливим. Це пов'язано, передусім, із тим, що нині цінності, як суспільні, так і правові, інтенсивно зміщуються в сторону ліберальних тенденцій, нібито розширюючи права людини і надаючи ще більший простір для їх використання, так звану свободу вибору. Але проблема в тому, що найчастіше в основу розуміння свободи покладена думка про свободу не від зла чи аморальності, а ідея свободи як прагнення до задоволення і особистого ствердження, яка ставиться вище природних речей, усталених суспільних норм і традицій, чим повністю нівелюються поняття любові, життя, сімейних цінностей, зокрема, така свобода є замахом на фундаментальну християнську цінність, якою є унікальні відносини матері і дитини, чоловіка і дружини тощо. Тобто, така свобода нині перетворюється в необмежену свободу. Зазначене, по-суті, нівелює сучасне розуміння права як такого і принципу верховенства права.

Світова спільнота починає забувати своє коріння і віру. У зв'язку з цим необхідно згадати, звідки походять корені права і законодавства взагалі, які їх природа, характер і цілі, чому древнє законодавство Мойсея і славнозвісні Десять Заповідей, авторитет яких визнаний у всьому світі, нам так необхідні сьогодні в умовах, коли світ розкладається від егоїзму, жорстокості, розпусти, корупції тощо, що призводить до широких проявів правового нігілізму і до насильства.

Цій проблемі, у тому числі, питань природного права і праворозуміння в цілому, основоположним правам людини, впливу релігії на право, мораль і справедливість та ін., в юридичній науці присвячені дослідження С. Алексєєва, М. Андріанова, В. Бабкіна, Г. Бермана, Г. Бернацького, О. Карташова, Н. Козюбри, С. Лисенкова, Н. Матузова, В. Нерсесянц, Р. Папаяна, П. Рабіновича, В. Селіванова, І. Честнова, В. Четвернина і ін.

Філософське обґрунтування досліджуваної проблеми міститься в працях І. Ільїна, І. Ісаєва, Н. Карамзіна, С. Максимова, Ю. Оборотова, С. Сливки, А. Стовби, В. Соловйова та ін.

Разом з тим, існує нагальна потреба подальших наукових пошуків у напрямку пізнання сутності і природи права, розуміння його витоків і ролі християнства в його становленні і вдосконаленні, що має стати на захист правових законів в Україні.

Отже, говорячи про витoki права, слід згадати стародавній Ізраїль, де моральна поведінка людей завжди відображала їх уявлення про Бога¹. Їхні суспільні відносини спочатку регулювалися завдяки Заповіту.

Слово «заповіт» (або «союз») спочатку було юридичним терміном. Союзи регулювали відносини між племенами і царствами. Але Мойсеев Заповіт увібрав у себе новий сенс: він говорив про створення нового народу, в основу життя якого покладається Заповіт з Богом. Мойсеева форма Заповіту була подібна формі, характерній для стародавніх східних народів тієї епохи. Згідно Хетських документів, володар, укладаючи договір з васалом, слідував такій схемі: 1) історичний пролог; 2) умови договору; 3) благословення і прокляття².

Отже, Бог постає як Єдиний, вищий Законодавець і Суддя, даючи закон через Мойсея.

Глава 28 книги Повторення Закону містить найбільш повний перелік благословень і проклять, які охоплюють усі сфери життя – духовну і фізичну, сімейну та соціальну, господарську та військову, державну і особисту. В окремих своїх постановках Синайське зако-

нодавство розпадається на закони релігійні, закони моральні і закони цивільні³.

Найдосконалішим моральним законом став Декалог – Десять Заповідей. Софрон Мудрий пише, що Десять заповідей стали фундаментом віри і моралі людства на вічні часи⁴.

Принципи, викладені в Десяти Заповідях, можуть бути застосовані до всіх обставин людського життя⁵.

Це можна сказати й щодо сучасності. У Декалозі прихована ідейна, ціннісно-правова основа багатьох національних законодавств. Наприклад, в преамбулі Конституції України 1996 р проголошується, що Верховна Рада України приймає Конституцію, усвідомлюючи відповідальність перед Богом і власною совістю.

Фундаментальне значення Декалогу для сучасного права аналізує вчений-правознавець Р. Папаян. Заповідь «не вбивай» – забезпечує загальне право на життя; «не створюй собі кумира» – це забезпечення загальної волі; «не свідчи неправдиво» є забезпеченням права на істину, правду, отримання достовірної інформації; «не чини перелюбу» – забезпечення права на сім'ю; «шість днів працюй, а день сьомий не роби нічого» – забезпечує права на працю і відпочинок; «не вкради» – право на власність». Вчений усі ці заборони заповідей називає гарантією спільності природного права, а та організація суспільства, яку можна спостерігати протягом біблійних історичних подій, являє собою механізм реального дії комплексу прав, якими спочатку була наділена людина⁶.

На сучасному етапі необхідність створення механізму забезпечення цих прав вимагає письмовій їх фіксації, і в такому плані заповіді стали основою багатьох національних законодавств.

У законодавстві України біблійні принципи, які в науці часом співвідносять із моральними нормами, втілюються в приписах нормативно-правових актів.

Інститут шлюбу і сім'ї з давніх часів вважається інститутом, встановленим самим Богом. Сімейний кодекс України (далі по тексту – СК) з біблійної перспективи визначає розуміння шлюбу: це

союз жінки та чоловіка (ст. 21). Ст. 1 СК говорить, що сім'я будується на почутті взаємної любові, поваги, взаємодопомоги.

Норми сімейного законодавства визначають також обов'язок дітей піклуватися про своїх непрацездатних батьків. Регулюються питання сімейного виховання, духовного та фізичного розвитку. В даному випадку очевидними є дія заповіді про шанування батьків, а також біблійних принципів про виховання дітей – «настав юнака на початку шляху його: він не ухилиться від нього аж до старості» (Притчі 22: 6).

Норми моралі також можна помітити і в трудовому законодавстві, які стосуються особливості праці неповнолітніх, інвалідів, жінок, а також аморальної поведінки працівника. Не є винятком сфера кримінального права, в якій особливо чітко відображені заповіді «не вбивай», «не вкради», «не свідчи неправдиво».

Із тих давніх часів ці принципи, за своєю суттю, залишилися незмінними. Чого, однак, не можна сказати про систему покарань, яка зазнала суттєвих змін у сучасних цивілізованих державах, адже в тій культурі міра покарань за порушення закону відповідала характеру і деяким вкоріненим традиціям цих людей.

Ще від Мойсея система покарань за відступу від закону мала подвійний аспект: 1) покарання, що походять від самого Бога, такі, як прокляття, хвороба, війна, стихійне лихо та інше. Навіть якщо ніхто не дізнався про злочин, таке покарання могло наступити; 2) покарання, які застосовуються людьми – побиття камінням, виселення зі стану, штрафи та ін.⁷

Слід підкреслити, що сьогодні перший аспект може залишатися дієвим не згідно юридичних приписів, а лише завдяки внутрішнім переконанням і вірі конкретної людини. Відносно другого – то сучасне кримінальне законодавство нині стоїть на більш гуманних позиціях щодо покарання – це позбавлення волі, виправні роботи, штраф тощо.

Очевидно, що єдиним критерієм вирішення суперечностей тих часів був принцип справедливої відплати. Новий Завіт, на противагу цьому, висуває принцип милості і головна увага звертає на думки і

мотиви людей, їх каяття і відраза від гріхів. На сьогодні, наприклад, Указ Президента України «Про порядок здійснення помилування» від 16 вересня 2010 р. враховує зазначені моменти при помилування засудженої людини.

У сучасній системі покарань крім законодавчо визначених санкцій існують ще й не писані, водночас дієві аспекти: це совість правопорушника і страх, що є істотним мірилом добра і зла, а також пом'якшуючі обставини в процесі призначення міри покарання (наприклад, ст. 66 Кримінального кодексу України), оскільки вважається, що порушник усвідомив і переоцінив своє ставлення до власного вчинку⁸.

Таким чином, Декалог для багатьох країн світу вважається відправною точкою сучасного законодавства і конституційних принципів.

Зокрема, сучасні українські та зарубіжні вчені, досліджуючи вплив Реформації на законодавство європейських країн, обґрунтовують висновки про те, що ті, хто керується вченням Біблії, мають високу повагу до влади і правових інститутів, створених у рамках правової держави. Однією із п'яти основних тез Реформації 1517 р. була теза «Solo Scriptura» (лат: «Тільки Писання»), тобто вчення про те, що Біблія є найвищим авторитетом у всіх питаннях доктрин і віри. Тому не дивно, що християни мають більш високий рівень довіри до правової системи, і в меншій мірі бажають порушувати закони або бути толерантними до корупції. З огляду на це авторами підкреслюється, що протестантська Реформація є яскравим прикладом того, як релігійна трансформація здатна до широкомасштабних інституційних і правових змін у суспільстві. Завдяки тому, що люди внаслідок Реформації отримали можливість самостійно читати та досліджувати Біблію, була реорганізована юридична система всієї Західної Європи саме на цінностях, зазначених у біблійному тексті⁹.

Отже, християнство не тільки як віра, а й як ціннісно-нормативна система з наявними в ній біблійними приписами та церковними канонами (у науковій юридичній літературі їх називають релігійними або канонічними нормами), визначає і юридичне пове-

дінку людей, оцінюючи його з позиції відповідності нормам християнської моралі.

Ф. Аквінський писав, що всі закони зібрані в піраміду за загальним правилом субординації. На верхівці піраміди – вічний закон, який втілює Божественну волю і складається з універсальних вічних незмінних норм і загальних принципів, які керують Всесвітом. Вічний закон знаходиться у Бога і тотожний Йому. Від нього виходять усі інші закони і, перш за все, природний закон, який є відображенням вічного закону в свідомості людини. Потім у піраміді слід людський закон, норми якого можуть змінюватися за змістом у різних народів і в різних країнах¹⁰.

Таким чином, християнство дало людству заповіді неминущого значення, які грають роль суспільного ідеалу¹¹.

Критерії, засновані на християнському світогляді, виступають як історично виправдані цінності, успадковані протягом тисячоліть. Ці цінності, як природні, повинні покладатися в основу прав людини. Православна церква висловила власну концепцію щодо цього в своєму вченні про честь, свободу і права людини: «Недоліками інституту прав людини в державі є та обставина, що чим більше цей інститут розвивається, тим менше законодавець враховує моральний вимір життя і свободу від гріха. ...У сучасній концепції прав людини моральна основа людської особистості є мінімальною, і мало хто пам'ятає, що права нероздільно пов'язані з обов'язками і відповідальністю»¹².

Викладене вище ми беремо за основу свого розуміння морального стандарту для законодавства країни. Інші прояви в утвердженні прав і свобод людини, на наш погляд, вважається дисбалансом, тобто аномалією права, під якою ми розуміємо негативне явище правового дисбалансу, що порушує корисну міру і загальноприйняті стандарти в сфері права, нівелюючи цінність природного права і сформоване історично розуміння суспільної моралі.

Говорячи про реальні прояви правових аномалій, які в світі починають відносити до розряду прав людини, а християнська позиція – до так званих «нових прав», ми коротко зупинимося на самих

«кричущих» із них, таких, як право на аборти, евтаназію і на деяких вимогах представників сексуальних меншин.

Наприкінці 1960-х рр. група, яка виступала за аборти в США, висунула ідею «pro choice» (за вибір), і поступово спотворюючи її зміст, відстоювала ідею абортів, обґрунтовуючи це тим, що зародок не є індивідом і навіть людиною. Однак їхні ідеї не витримували відкритого зіставлення з науковими даними. Прихильники цього руху пропагують вузьке розуміння таких понять, як свобода, істина, моральний вибір, любов¹³.

У міжнародних правових документах право на аборт часто фігурує як право на «особисті індивідуальні рішення», на «вільний вибір», на «свободу від материнства» та ін.¹⁴

На сьогодні також відсутня одностайна позиція Європейського Суду (далі по тексті – ЄС) з прав людини, оскільки ЄС людиною вважає живонароджених людська істота, при цьому не заперечуючи можливу психічну діяльність людського ембріона¹⁵.

Моральна оцінка католицької церкви щодо цього однозначна. Другий Ватиканський Собор називає аборт, нарівні з дітовбивством, «страшним злочином»¹⁶. Це право вступає в жорсткий конфлікт з природним правом, де життя людини представляється найвищою цінністю.

Провідний спеціаліст з етики Р. Хейз пише: «Хоча Новий Завіт не містить висловлювань, що забороняють аборти, біблійне вчення про Бога – Творця і Джерела життя – має насторожити нас проти будь-яких зазіхань на припинення людського життя»¹⁷.

У цьому ж контексті цінності життя перейдемо до наступного виду «нових прав» – евтаназії (грец. – «хороша смерть»), тобто усвідомлені дії людини, що призводять до безболісної смерті в разі невиліковної хвороби. Мета евтаназії – покінчити зі стражданням, тобто вбити людину з милосердя. Але ж від лікаря як служителя життя вимагається адекватне використання своїх знань на користь життя, а не смерті пацієнта¹⁸.

М. Магузов у зв'язку з цим вказує на гостроту питання про те, як повинен поступати лікар, коли хвора особа, яка відчуває не-

стерпні страждання, просить його прискорити фінал. Чи буде перетворення лікаря з «помічника життя» в «помічника смерті» гуманним вчинком, що відповідає правам людини, закону і моралі, або ж виконавець такого прохання здійснює тим самим протиправний і аморальний акт, тобто умисне вбивство?¹⁹

У даному випадку, ймовірно, проявляється принцип вільного вибору людини, яка страждає, але навряд чи це можна назвати вільним вибором медичного персоналу.

Таке спотворене розуміння свободи, цінності людини і його життя руйнівню вплинуло і на прийняття людиною своєї дійсної природи, себе як творіння, що нині висувається під ідеєю гендерної рівності.

Зокрема, гендерні феміністки стали використовувати цю ідею з метою допомогти жінкам залишити місце, відведене їм природою, заявляючи, що відмінності між статями вигадані суспільством. Вони вважають, що гомосексуальна, гетеросексуальна і бісексуальна орієнтація мають рівне значення і залежать від уподобань індивіда²⁰.

В якості плацдарму для поширення своїх ідей прихильники нової перспективи вибрали IV Всесвітню конференцію ООН щодо становища жінок (Пекін, вересень 1995 р.). Керівництво конференції вказувало на відносини між чоловіком і жінкою, як такі, що засновані на ролях, є соціальними конструкціями та підлягають змінам.

З цього приводу С. Файерстоун висловив парадоксальну думку: «Те, що «природно», не обов'язково є «людської» цінністю. Людство почало переважати над природою; ми більше не можемо виправдовувати дискримінаційну систему класів-статей на тій підставі, що вона має природне походження».

Такий підхід викликав занепокоєння делегатів конференції, особливо представників католицьких країн і Святого Престолу²¹.

Представники націй, які захищають життя і сімейні цінності, виступили проти таких пропозицій, особливо коли виявили, що в пекінському документі довільно виключені з програми слова «дружина», «чоловік», «мати», «батько»²².

Сьогодні вказана тенденція торкнулася законодавства України, руйнуючи усі природні і моральні мірила й традиції українського народу.

Так, щодо Конституції України – терміни «чоловік» і «жінка», які вжиті у ст. 51 щодо визначення шлюбу, виявляються дискримінаційними для ЛГБТ. Очевидно саме на такі тенденції рівняється Конституційна комісія при підготовці змін до Конституції України. Так, у проекті Розділу II Конституції України, підготовленою Робочою групою з прав людини станом на 15 липня 2015 р., стосовно визначення шлюбу видалено терміни «чоловік» і «жінка», як це нині є у ст. 51 чинної Конституції України. У згаданому проекті Конституції ст. 28 «Право на шлюб» значиться так: «1. Право на шлюб, створення сім'ї гарантуються законом. 2. Кожен з подружжя має рівні права і обов'язки у шлюбі і сім'ї»²³. Це означає, що шлюбом може вважатися не згода чоловіка і жінки, а просто двох осіб, не залежно від статі.

Також у листопаді 2015 р. до ст. 2-1 Кодексу законів про працю України були внесені поправки, відповідно до яких забороняється будь-яка дискримінація у сфері праці за ознакою гендерної ідентичності та сексуальної орієнтації.

Слід згадати ст. 16 Загальної Декларації прав людини 1948 р., що стала основою Конституцій багатьох успішних країн, в якій вказано: «Чоловіки і жінки, які досягли повноліття, мають право без будь-яких обмежень за ознакою раси, національності або релігії одружуватися і засновувати сім'ю. ... Сім'я є природним і основним осередком суспільства і має право на захист з боку суспільства та держави».

Біблійна (як старозавітна, так і новозавітна) позиція в цьому сенсі також однозначна – це неприродне, аморальне явище, яке називається «гріх». Так, у книзі до Римлян 1:26-28 вказується: «... жінки замінили природне єднання на протиприродне. Так само й чоловіки, залишивши природне єднання з жіночою статтю, розпалилися своєю пожадливістю один до одного, чоловіки на чоловіка, роблять сором...».

II Ватиканський Собор підкреслює, що відмінність між статями є позитивним фактором. Всі чоловіки і жінки рівні в своїй гідності. А те, що їх відрізняє, знаходиться в згоді із задумом творіння. І рівність у правах у цій сфері повинна йти поруч із визнанням особливого покликання жінки: це рівність не повинна шкодити жінці, материнству і сім'ї²⁴.

Зазначені вище аномалії права суперечать ідеї природного права, християнській традиції і суспільній моралі, а також прямо зазіхають на цінності людського життя, сім'ї та шлюбу.

Таким чином, у сучасному світі відбувається постійне протистояння різних ціннісно-правових систем. З одного боку – це ідея природного права з християнськими цінностями в їх підставі, з іншого – ідея необмеженої свободи людини, спрямована на офіційне державне і навіть міжнародне закріплення «нових прав» людини, які виходять за межі природних і невідчужуваних.

Виходячи з цього ми прийшли до таких висновків:

1. Відправною точкою етичного вчення Старого Заповіту є умови моральності. Найдосконалішим моральним законом від Бога для життя людини є Декалог, який ґрунтується на фундаментальному принципі любові. Десять заповідей стали фундаментом віри і моралі людства на вічні часи, які довели свою значущість у розквіті Європейської цивілізації в процесі Реформації 1517 р.

2. Ідейна, ціннісно-правова основа багатьох національних законодавств відображає в загальних рисах суть Десяти Заповідей з метою захистити людину і суспільство. Але лідери деяких держав пішли далі, переступивши здорові межі природного, морального і допустимого. За всю багатовікову історію нікому не вдалося вдосконалити заповіді Божі. Але сучасне, «вільне» від істинної свободи суспільство, в своїй спробі розширити індивідуальні права і звужити зобов'язання, критично руйнує фундамент не тільки віри, а й здорового суспільно-правового життя.

3. Сучасна юриспруденція в своїй основі повинна виходити з ідеї природного права, яка, до речі, покладена у зміст принципу верховенства права в Україні. У Святому Письмі немає такого терміну,

як «природний закон», проте відображена цим словосполученням реальність є чітко визначеною. Природні закони досить багатогранні і стосуються усіх проявів людської життєдіяльності. Тобто, Боже-ственні закони дають можливість формувати людські юридичні приписи, застерігаючи від порушення норм природного права.

4. Цінності природного права, які відповідають і християнським принципам, повинні покладатися в основу невід'ємних прав людини. Але нині кризою в області прав людини стала проблема морального і етичного характеру, зникла істина про людину, до заперечення якої призвів «релятивістський лібералізм». Про що, зокрема, свідчить активна боротьба окремих груп за «вільний вибір» щодо питань дітонародження, різноманітних моделей сімей, одностатевих зокрема, права усиновлення ними дітей, право на аборти тощо.

1. Райт К. Око за око. Етика Ветхого Завета. Черкаси: Коллоквиум, 2010. С. 19. 2. Мень А. Исагогика. Москва: Наука, 2000. С. 211-212. 3. Лопухин А. П. Библейская история Ветхого Завета. Киев: Изд-во им. Льва папы Римского, 2004. С. 279-281. 4. Софрон Мудрий. Коментар до Десяти Божих Заповідей. Івано-Франківськ: Вид-во Теологічної Академії, 2001. С. 3-5. 5. Уайт Е. Патріархи і пророки / пер. з англ. Київ: Джерело життя, 2000. С. 279. 6. Папаян Р. А. Християнские корни современного права. Москва: Норма, 2002. С. 177-178. 7. Букреев В. И., Римская И. Н. Этика права. Москва: Юрайт, 1998. С. 40. 8. Львова О. Л. Право живе та дієве (про ціннісні орієнтації права) // Часопис Київського університету права. 2007. № 1. С. 15-16. 9. Львова О., Нагі П., Уілкінсон Л., Шеремета Р. Вплив Реформації на правову систему Західної Європи // Реформація: усіх Європи і шанс для України / за ред. О. Романенко, Р. Шеремети. Київ: Саміт-Книга, 2017. С. 35-48. 10. Бернацкий Г. Г. Е. Н. Трубецкой: естественное право и религия. Санкт Петербург: Изд-во СЗАГС, 1999. С. 73. 11. Мануйлова Д. Е. Церковь как социальный институт. Москва: Знание, 1978. С. 30. 12. Цебенко С. Права людини та християнські цінності // Зб-к наук. праць Львів. держ. ін-ту новітніх технологій та управління ім. В. Чорновола. Серія «Юридичні науки» / за ред. О. І. Сушинського. Львів, 2010. Вип. 4. С. 67-70. 13.

Мини Дж., Мини М. Жизнь и свободный выбор: «pro choice» // Лексикон. Дискуссионные темы и неоднозначные термины в сфере семьи, жизни и этики / под ред. И. Баранова, О. Басий. Москва: Изд-во Францисканцев, 2009. С. 253-254. **14.** Гжесковьяк А. Право на аборт // Лексикон. С. 650. **15.** Гудима Д. До характеристики сучасного поняттєвого апарату людинорозуміння у науці // Антропологія права: філософський та юридичний виміри: Мат-ли 1-го всеукр. круглого столу. Львів: Край, 2006. С. 110-111. **16.** Иоанн Павел II. Окружное послание о ценности и нерушимости человеческой жизни // Энциклика *Evangelium vitae* «Евангелие жизни». URL: http://www.catholic.uz/holy_material.html?id=475#intro (дата звернення: 22.10.2013 р.). **17.** Хейз Р. Этика Нового Завета. Москва: Библийско-богослов. ин-т св. ап. Андрея, 2005. С. 614. **18.** Карраско де Паула И. Эвтаназия // Лексикон. С. 675-676. **19.** Матузов Н. И. Актуальные проблемы теории права. Саратов: Изд-во Саратов. гос. академии права, 2004. С. 452. **20.** Вольмер де Коль Б. Новые определения гендера // Лексикон. С. 495-496. **21.** Альзамора Реворедо О. Гендерная идеология: опасности и цели // Лексикон. С. 114-117. **22.** Там само. С. 123-125. **23.** Проект Розділу II Конституції України, підготовлений Робочою групою з прав людини станом на 15 липня 2015 р. Конституційна комісія: офіційний сайт. URL: <http://constitution.gov.ua/work/item/id/9>. **24.** Котье Ж. Равные права мужчин и женщин // Лексикон. С. 690-692.

Lvova Olena. Biblical sources of law in the light of current trends in its development

The article examines the Old Testament sources of law, in particular, the Decalogue, and their reflections in modern legislation. In the context of this, a phenomenon is defined as an anomaly in law, which is a negative trend in the development of natural law and the Christian tradition. To these anomalies, the author refers the right to abortion, euthanasia, some rights of representatives of sexual minorities, etc.

As a conclusion, it is emphasized that in the modern world there is a constant confrontation of various value-legal systems: on the one hand it is the idea of natural law with Christian values in their basis, on the other - the idea of unlimited human freedom aimed at legalizing the "new

rights" of a person who Go beyond the limits of natural and inalienable rights.

Thus, in the modern world there is a constant confrontation between different value-legal systems. On the one hand, it is the idea of natural law with Christian values based on them, on the other hand, the idea of unrestricted human freedom, aimed at the official state and even international consolidation of the "new rights" of man who go beyond the limits of natural and inalienable.

On this basis, we arrived at the following conclusions:

1. The starting point of the ethical teaching of the Old Testament is the conditions of morality. The most perfect moral law from God for human life is the Decalogue, which is based on the fundamental principle of love. The Ten Commandments became the foundation of faith and morals of mankind for eternal times, which proved their significance in the heyday of European civilization in the process of the Reformation of 1517.

2. The ideological, value-legal basis of many national laws reflects in general terms the essence of the Ten Commandments in order to protect man and society. But the leaders of some states went further, crossing the healthy limits of natural, moral and permissible. For centuries of history, no one has been able to perfect the commandments of God. But modern, "free" from the true freedom of society, in its attempt to broaden individual rights and reduce the obligation, critically destroys the foundation not only of faith, but also of healthy social and legal life.

3. Contemporary jurisprudence should be based on the idea of natural law, which, incidentally, lies in the content of the rule of law in Ukraine. There is no such term in the Scriptures as the "natural law", but the reality reflected in this phrase is clearly defined. Natural laws are quite versatile and apply to all manifestations of human life. That is, Divine laws make it possible to formulate human legal requirements, warning against violations of the rules of natural law.

4. The values of natural law that are consistent with Christian principles must be based on the inalienable human rights. But today the crisis in the field of human rights has become a problem of moral and ethical

nature, the truth about the man whose objections led to "relativistic liberalism" disappeared. What is evident in particular is the active struggle of individual groups for "free choice" concerning childbirth issues, various models of families, same-sex in particular, the right of adoption by children, the right to abortion, etc.

Keywords: Decalogue, law, anomaly of law, human rights, Christian values.

УДК 340.1

Л. О. МАКАРЕНКО

ПРАВОВА СИСТЕМА ТА ПРАВОВА КУЛЬТУРА: ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ

Досліджується правова система суспільства як діюча в даний історичний момент сукупність правотворчих і законотворчих процесів; виражена в нормативних актах та інших джерелах права система юридичних норм, інститутів і галузей права; система забезпечення належної реалізації права через різні форми юридичної відповідальності та динаміка правопорядку. Зазначено, що до складу правової культури входить не тільки те, що функціонує у теперішньому часі та просторі, а й історична спадщина, елементи правової культури минулого, що зіграли позитивну роль у розвитку правової системи.

Ключові слова: право, культура, правова система, правова культура.

Макаренко Л. А. Правовая система и правовая культура: особенности взаимосвязи

Исследуется правовая система общества как действующая в данный исторический момент совокупность правотворческих и законотворческих

© МАКАРЕНКО Лариса Олександрівна – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник відділу теорії держави і права Інституту держави і права ім. В. М. Корецького НАН України